



ӘЛЕУМЕТТАНУ НЕГІЗДЕРІ

Мәдениет. 2-бөлім





Дәрістің мақсаты: мәдени әркелкілік және өзгеріс, мәдениеттер, субмәдениеттер және контрмәдениеттер, ассимиляция және мультикультурализм түсініктері мен мәселелерін қарастыру. Сонымен қатар мәдениеттің өзгеруіне алып келетін факторларды, мәдени соққы, мәдени артта қалу және мәдени жаһанданудың ықпалын талдау.

Негізгі терминдер: санкциялар, субмәдениеттер, контрмәдениеттер, ассимиляция, мультикультурализм, мәдени сіңісу, бұқаралық мәдениет, мәдени артта қалу, мәдени соққы, мәдениеттің жаһандануы.

Мәдени әркелкілік және өзгеріс

Үлкен де күрделі қоғамдардың мәдениеті біртекті емес. Субмәдениеттер мен контрмәдениеттер айрықша өмір салты мен ұлттық дәстүрлер арқылы ерекшеленеді, бірегей аймақтық, таптық және этностық қажеттіліктерге сай келу үшін дамып отырады.

Ассимиляция адамдардың үстем топтың құндылықтары мен әлеуметтік тәжірибелерін үйреніп, қабылдау процесін білдіреді, бұл процесте олар өз құндылықтарын толығымен немесе жартылай жоғалтады. Мультимәдениет белгілі бір елдегі әртүрлі мәдени құндылықтарды бағалап, оларды сақтау мен дамытуға бағытталған саясат.

Басымдыққа ие мәдени тақырыптар

Мәдени әртүрлілікті және өзгерісті ескеретін маңызды факторлар – физикалық және табиғи орта, басқа мәдениеттерден оқшаулану, мәдени сіңісу, технологиялық жетістіктер, бұқаралық ақпарат құралдары және басымдыққа ие мәдени тақырыптар. Мәдени әртүрлілік пен өзгеріс мәдени соққы алуға және мәдени артта қалуға әкеліп соғуы мүмкін. Мәдени соққы мәдени өзгерістер тез болған кезде немесе басқа мәдениеттің ықпалына ұшыраған кезде пайда болатын ыңғайсыз тәжірибелерді білдіреді. Мәдени артта қалу мәдениеттің бір бөлігіндегі өзгерістер басқа бөлігінің өзгеруіне сай келмеген кезде пайда болады.

Жаһандану және оның ықпалы

Жаһандану идеялары ресурстардың, тәжірибелер мен адамдардың көбінесе жергілікті деңгейде емес, әлемдік деңгейде әрекет ету процесін көрсетеді.

Санкциялар – сәйкестікке орай сыйақылар және сәйкессіздіктерге қатысты жазалар.

Субмәдениеттер – қоғамның жалпы мәдениетіне қатысатын топтар, бірақ, құндылықтардың, норманың, өмір салтының және тіпті ерекше тілдің айрықша жиынтығын сақтайды.

Контрмәдениеттер – құндылықтары, мүдделері, наным-сенімдері және өмір салты көпшілік мәдениетіне сәйкес келмейтін топтар.

Ассимиляция – адамдардың үстем топтың құндылықтары мен әлеуметтік тәжірибелерін үйреніп, қабылдау процесі. Бұл процесте олар өз құндылықтарын толығымен немесе жартылай жоғалтады.

Мультикультурализм – мәдениеттегі әртүрлі мәдени құндылықтарды бағалап, қолдау қажеттігіне деген сенім.

Мәдени сіңісу (диффузия) – бір мәдениеттің немесе субмәдениеттің құрамдас бөліктерін басқа мәдениетпен біріктіру процесі.

Бұқаралық мәдениет – қоғамның көптеген мүшелері арасында әсіресе орта, жұмысшы және төменгі тап өкілдері арасында кеңінен таралған мәдени құндылықтардан түзіледі.

Мәдени артта қалу – мәдениеттің бір бөлігінің басқасына қарағанда жылдам өзгеруі.

Мәдени соққы – басқа мәдениет ықпалына ұшыраудан туындайтын ыңғайсыздық.

Мәдениет жаһандануы – мәдениет элементтерінің (соның ішінде, музыкалық стильдер, сән тенденциялары мен мәдени құндылықтар) бүкіл әлемге тарау процесі.



Дербес жұмыстарға арналған тапсырмалар

1. Қоршаған орта, оқшаулану, технология, мәдени артта қалу мен мәдени соққының жастардың субмәдениетін сақтауға және таратуға тигізетін әсерін қарастырып, талдаңыз.
2. Өз мәдениетіңізге тән сүйікті этностық тағамдарды анықтаңыз. Бұл тағамдар сіз үшін нені білдіреді? Өзгелерге бұл тағамдар нені білдіреді? Бұл тағамдарды қашан және қай жерде жегенді, ол жайында қашан және қай жерде сөйлескенді жөн көресіз? Неліктен? Осы сұрақтарға жауап беруге тырысыңыз.

Бақылау және талқылау сұрақтары

1. Мәдени әркелкілік пен өзгерістің бастаулары, салдары қандай?
2. Қазақстанда кездесетін субмәдениеттер қандай? Оларды қандай материалдық және символдық белгілер ерекшелендіреді?
3. Контрмәдениеттің субмәдениеттен айырмашылығы неде? Компьютерлік хакерлерді контрмәдениеттің құрамдас бөлігі деп айтуға негіз бар ма?
4. Мәдениеттің жаһандануы деген ұғымды қалай түсінесіз?

Қосымша әдебиет және ақпарат көздері

1. Ритцер Дж., Степницки Дж., Әлеуметтану теориясы. – Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2018. – 856 бет.
2. Бринкерхоф Д., Уэйтс Р., Ортега С., Әлеуметтану негіздері. 9-басылым. – Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018. – 464 б.
3. Sassen S., The Global City: New York, London, Tokyo. – Princeton University Press, 2001. – 447 p.
4. Гидденс Э., Ускользящий мир. Как глобализация меняет нашу жизнь. – М.: Весь мир. – 2004. – 120 с.